

osobna sekcja etnograficzna Instytutu. Instytut też wydaje jej pracę „Zdobnictwo ludowe ziemi pyrzyckiej” (1946). W r. 1945 organizuje przy U. P. Zakład Etnografii Słowian Zachodnich, lecz już w roku następnym w charakterze profesora nadzwyczajnego obejmuje katedrę etnografii na nowo powstałym Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu. Współpracy z Instytutem Zachodnim nie przerwała, biorąc udział w publikacjach zbiorowych: Dolny Śląsk (1948), Pomorze Zachodnie (cykl Ziemię Staropolski). Z innych ważniejszych prac z tego okresu należy wymienić rozprawy: o grupach etnicznych na Pomorzu („Slavia Occidentalis”, t. XIX), teoria sztuki ludowej („Lud” t. XXXVI), Wielkopolska w planowaniu niemieckim („Lud”, t. XXXVII) i inne.

W Toruniu zorganizowała i kierowała całym szeregiem ekspedycji badawczych na Pomorze Zachodnie, Ziemię Lubuską i Kaszuby. Zajęcia dydaktyczne prowadziła aż do reformy studiów akademickich. Niestety specjalizacji w dziedzinie etnografii w Toruniu nie stworzono. B. Stelmachowska kierowała tzw. katedrą usługową, tj. prowadzącą wykłady potrzebne tylko dla innych specjalności, a nie przygotowującą własnych studentów.

Główną zasługą Bożeny Stelmachowskiej jest zbadanie szeregu zjawisk z etnografii zachodnich połaci Polski, ze szczególnym uwzględnieniem obrzędowości dorocznej i sztuki ludowej. Najbliżsi współpracownicy Zmarłej powinni czym prędzej zająć się wydaniem pozostałych Jej prac dotąd nie opublikowanych. Spis prac Bożeny Stelmachowskiej osobno wydanych przedstawia się następująco:

1. System trzech epok w prehistorii polskiej. Poznań 1925, s. 69.
2. Stosunek Kaszub do Polski. Toruń 1932 s. 34.
3. Rok obrzędowy na Pomorzu. Toruń 1933, s. XI + 271 (z przedmową prof. dra Stanisława Poniatowskiego).
4. „Podkoziółek” w obrzędowości zapustnej Polski zachodniej. Poznań 1933, s. XI + 176 (z przedmową prof. dra J. St. Bystronia).
5. Regionalizm etnograficzny na tle przykładów z współczesnej twórczości literackiej Polski zachodniej. Poznań 1936, s. 35 („Archiwum Etnograficzne Instytutu Zachodnio-Słowiańskiego” U. P. zeszyt 1).
6. Sztuka ludowa na Kaszubach. Poznań 1937, s. 84 + ilustracje 126 („Archiwum Etnograficzne Instytutu Zachodnio-Słowiańskiego U. P.” z. 3) (z przedmową B. Chrzanowskiego).
7. Etnografia Pomorza i Prus Wschodnich. Warszawa 1937, s. 203—238 (Nadbitka z tomu I „Słownika Geograficznego Państwa Polskiego”).
8. Zdobnictwo ludowe ziemi pyrzyckiej. Poznań 1946, s. 47.
9. Na drodze do teorii sztuki ludowej. Lublin 1946, s. 24 (Odbitka z „Ludu”, t. XXXVI).
10. Polskie grupy etniczne ludności rdzennej Pomorza. Poznań 1948, s. 156—189 (Nadbitka ze „Slavia Occidentalis”, t. 19).

Witold Armon

MGR JAN ZAJCHOWSKI (1912—1956)

Spośród szczerpłego grona geografów śląskich ubył niespodziewanie w grudniu 1956 r. współpracownik Instytutu Zachodniego i „Przeglądu Zachodniego” mgr Jan Zajchowski. Syn ziemi śląskiej, urodzony w r. 1912 na Zaolziu, wyniósł z domu ojca, inżyniera-górnika, serdeczne ukochanie ludu śląskiego.

Po ukończeniu studiów geograficznych na Uniwersytecie Warszawskim pod kierunkiem prof. Lenczewicza i odbyciu kampanii wrześniowej w obronie Warszawy, a następnie po przeżyciu ciężkich lat wojny, w walce z okupantem, powrócił na Śląsk.

Początkowo pracował w przemyśle węglowym w Rybniku, skąd w r. 1948 przeszedł do Regionalnej Dyrekcji Planowania Przestrzennego w Katowicach jako rzeczoznawca spraw gospodarczych i demograficznych województwa śląsko-dąbrowskiego. Z chwilą powołania do życia Wojewódzkiej Komisji Planowania Gospodarczego w Katowicach objął stanowisko kierownika Działu Planowania Przestrzennego i Lokalizacji, a następnie rzeczoznawcy do spraw planowania przestrzennego.

Z głębokiej wiedzy i dużego znanstwa zagadnień śląskich śp. mgra J. Zajchowskiego korzystano szeroko przy opracowywaniu pierwszego w Polsce planu regionalnego Planu Zagospodarowania Przestrzennego Górno-śląskiego Okręgu Przemysłowego (GOP), przy układaniu projektu Zbiornika Goczałkowickiego, planu zagospodarowania górnej Wisły i inn. Współpracę z nim cenił sobie bardzo wysoko inż. Romuald Pieńkowski, twórca planu GOPu. Cennymi wiadomościami fachowymi dzielił się mgr Zajchowski z każdym, kto ich potrzebował. Nie ograniczał się do swej specjalności, lecz umiał znaleźć wspólny język z urbanistami opracowującymi plany zagospodarowania śląskich miast i osiedli. Niejednokrotnie Państwowa Komisja Planowania Gospodarczego w Warszawie korzystała z jego doświadczenia, powołując go jako rzeczoznawcę w sprawach planowania przestrzennego w skali ogólnokrajowej.

Poza pracą zawodową mgr J. Zajchowski brał czynny udział w pracy społecznej. Był kierownikiem wojewódzkiej akcji spisowej z ramienia Prezydium WRN w czasie pierwszego powszechnego spisu ludności w r. 1950, uczestniczył w aparacie organizacyjnym do wyborów sejmowych w r. 1952, był przewodniczącym Komisji Rewizyjnej Kasy Zapomogowej przy WKPG oraz przewodniczącym Zakładowego Koła PCK. Do ostatnich chwil swego pracowitego życia pełnił obowiązki sekretarza w Oddziale Katowickim Polskiego Towarzystwa Geograficznego.

Swoją wiedzę o Śląsku przekazywał nie tylko w odczytach naukowych, wygłaszanych we Wrocławiu, Łodzi, Poznaniu i Katowicach, ale i w wielu publikacjach zamieszczanych w zbiorowym wydawnictwie „Po X latach województwo stalinogrodzkie”, w czasopiśmie „Poznaj Świat”, w „Przeglądzie Zachodnim” (artykuły: „Osiągnięcia gospodarcze i kulturalne terenów odzyskanych Górnego Śląska”, „Zagadnienia gospodarki wodnej w okręgach przemysłowych”) oraz w zbiorowym wydawnictwie Instytutu Zachodniego pt. „Odbudowa Ziemi Odzyskanych” (w druku).

Głęboką znajomość terenu okazał również przy oprowadzaniu po obszarze GOPu licznych wycieczek akademickich, nauczycielskich i kół geograficznych, np. z okazji zjazdu terenowego PTG w r. 1952, w którego organizacji brał czynny udział, przygotował też przewodnik wycieczkowy po GOPie. Dla często odwiedzających GOP delegacji uczonych zagranicznych był nieocenionym przewodnikiem, umiał bowiem nie tylko pokazać piękno krajobrazu, ale i dorobek gospodarczy Śląska w Polsce Ludowej. Jeszcze na kilka dni przed śmiercią zorganizował w Katowicach zebrańskie dyskusyjne czytelników „Poznaj Świat” z redaktorem tego czasopisma i wygłosił ostatnią swoją prelekcję.

Pracę jego, zarówno zawodową, jak i społeczną, cechowała wielka systematyczność, spokój, koleżeńskość i uprzejmość.

Wytchnienie po trudach znajdował w uprawianiu turystyki, do której zachęcał swych młodszych i starszych kolegów.

Ze śmiercią mgra Jana Zajchowskiego straciliśmy jednego z wybitnych znawców życia gospodarczego na ziemi śląskiej.

Wacław Kaczorowski

PRZEDŁUŻENIE KONKURSU NA PAMIĘTNIK OSADNIKA ZIEM ODZYSKANYCH

Uwzględniając życzenia wielu osób, które o konkursie dowiedziały się zbyt późno i nie zdążyły nadesłać pamiętników do 1 kwietnia br., Instytut Zachodni w Poznaniu postanowił przedłużyć termin konkursu do 15 maja

1957 r. Instytut podaje do wiadomości, że termin ten jest ostateczny. Ewentualne wnioski o dalsze przedłużenie konkursu nie będą uwzględnione. Wszyscy ci, którzy już nadesłali swe prace konkursowe, mogą skorzystać z dodatko-